

ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

STATE MECHANISM OF ECONOMIC SECURITY FORMATION OF INVESTMENT POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISE

У статті розглянуто питання побудови ефективного механізму економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу аграрного підприємства як основи соціально-економічного розвитку сільськогосподарської галузі. Основні елементи впливу держави на побудову механізму економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу підприємства є складовими частинами системи загального державного управління економікою сільського господарства. Здійснюючи регулювання економічних процесів ринковими та адміністративними методами, держава впливає на ефективність формування інвестиційного потенціалу сільського господарства, підвищуючи рівень його конкурентоспроможності. Одним з основних завдань держави має бути поліпшення економічного стану аграрних підприємств шляхом впровадження нових методів управління господарством. При цьому інструменти державного впливу мають діяти синхронно, прозоро та безперервно, забезпечуючи сталість зростання інвестиційного потенціалу підприємства.

Ключові слова: аграрне підприємство, економічна безпека, інвестиційний потенціал, механізм, аграрне виробництво, природні ресурси, конкурентоспроможність, інноваційність.

В статье рассмотрены вопросы построения эффективного механизма эконо-

мической безопасности формирования инвестиционного потенциала аграрного предприятия как основы социально-экономического развития сельскохозяйственной отрасли. Основные элементы влияния государства на построение механизма экономической безопасности формирования инвестиционного потенциала предприятия являются составляющими системы общего государственного управления экономикой сельского хозяйства. Осуществляя регулирование экономических процессов рыночными и административными методами, государство влияет на эффективность формирования инвестиционного потенциала сельского хозяйства, повышая уровень его конкурентоспособности. Одним из основных заданий государства должно быть улучшение экономического состояния аграрных предприятий путем внедрения новых методов управления хозяйством. При этом инструменты государственного воздействия должны действовать синхронно, прозрачно и непрерывно, обеспечивая постоянство роста инвестиционного потенциала предприятия.

Ключевые слова: аграрное предприятие, экономическая безопасность, инвестиционный потенциал, механизм, аграрное производство, природные ресурсы, конкурентоспособность, инновационность.

УДК 336.132

<https://doi.org/10.32843/infrastruct48-19>

Боровік Л.В.¹

д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та фінансів Херсонський державний аграрно-економічний університет

Borovik Liubov

Kherson State Agrarian University

Economic and political instability in the country has negatively affected the formation of investment potential of agricultural enterprises, which threatens to reduce the level of food security. This is indicated by the fact that in recent years the volume of exports of cereals and oilseeds, meat, vegetables, etc. has decreased significantly. The growth of the outflow of labor resources from rural areas, the deterioration of the demographic situation indicates an increase in unemployment and socio-economic decline of the village. The general state of agriculture is characterized by an insufficient level of formation and use of investment potential by agricultural enterprises, a decrease in their purchasing power, a narrowing of the segment of markets for manufactured products. The purpose of the study is to improve the mechanism of economic security of the formation of investment potential of the enterprise, the state must: develop and implement a system of measures aimed at the transition of the agricultural sector to innovative methods of agricultural development; to build an effective model of the mechanism of providing producers with technical and technological means; to ensure equal access of credit entities to credit resources; to exercise control over the formation of investment potential in the agricultural sector of the economy, directing it to increase the level of food security of the country and meet the needs of the processing industry in raw materials. The state mechanism of economic security of investment potential of an agricultural enterprise is a complex multi-vector system, which is a set of economic and financial instruments that under the influence of internal and external factors ensure the implementation of certain goals aimed at expanded reproduction of investment potential of the enterprise against internal and external threats with a high level of food security of the country on the competitiveness of the industry in the global economic environment.

Key words: agricultural enterprise, economic security, investment potential, mechanism, agricultural production, natural resources, competitiveness, innovation.

Постановка проблеми. Економічна та політична нестабільність у країні негативно вплинула на формування інвестиційного потенціалу аграрних підприємств, що загрожує зниженню рівня продовольчої безпеки країни. На це вказує те, що останніми роками значно зменшились обсяги експорту зернових та олійних культур, м'яса, овочів тощо. Зростання відтоку трудових ресурсів із сільської місцевості, погіршення демографічної ситуації свідчать про збільшення безробіття та соціально-економічний занепад села. Загальний стан сільського

господарства характеризується недостатнім рівнем формування та використання інвестиційного потенціалу аграрними підприємствами, зниженням їх купівельної спроможності, звуженням сегменту ринків збуту виробленої продукції. Наведені приклади вказують на необхідність удосконалення державного механізму економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу аграрних підприємств. Вирішення цієї проблеми потребує теоретичних досліджень, скерованих на підвищення рівня економічної безпеки аграрних підприємств.

¹ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7200-0497>

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вирішенню проблем удосконалення механізму економічної безпеки аграрних підприємств присвячені наукові праці таких учених, як І.І. Вініченко, С.В. Васильчак, А.В. Крушинська, Ю.Я. Лузан, В.Є. Лучик, О.М. Ляшенко, М.О. Мікуліна, О.О. Непочатенко, О.С. Пристемський, В.П. Синчек, І.В. Сідельникова, Н.С. Танклевська.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування шляхів удосконалення механізму економічної безпеки формування інвестиційного аграрного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вирішенню проблем підвищення ефективності механізму економічної безпеки аграрного підприємства присвячено багато наукових праць [1], але принципи побудови механізму та визначення його функцій потребують деяких уточнень і доповнень. Для цього перш за все необхідно надати визначення економічного терміна «механізм», який запозичений з природничих наук та означає дію взаємопов'язаних деталей і вузлів, які забезпечують рух будь-якої механічної системи. Його також ототожнюють із машинним пристроєм або розглядають як «сукупність станів і процесів, із яких складається те чи інше фізичне, хімічне, фізіологічне явище» [2]. При цьому механіки стверджують, що будь-яка машина є механізмом, але не будь-який механізм є машиною. В економічній науці механізм трактують у переносному значенні і визначають його як систему, що функціонує, або як апарат впливу на будь-яку систему, що змушує її рухатись. Так, Л. Косса зазначає, що в економічній науці термін «механізм» пов'язують перш за все з аналізом розвитку економічних процесів, явищ, формуванням фінансових потоків [4]. Нині до визначення цього поняття є два підходи. У першому випадку механізм трактується як організація налагодження роботи економічних процесів, формування й розподілу фінансів. У другому випадку його розуміють як засіб впливу держави, регіональних органів влади, підприємства на економіку та суспільство [6, с. 17]. Саме другий підхід, на нашу думку, є більш виваженим, оскільки:

- економіка не може бути ефективною без втручання державних, регіональних та інших органів управління в економічні процеси;

- управління суспільним господарством потребує відповідних механізмів впливу на економічні процеси;

- на різних етапах соціально-економічного розвитку країни механізми впливу суб'єктів господарської діяльності на економічні процеси будуть різнитися між собою;

- відповідно до визначених економічною політикою держави цілей, функції механізмів впливу на розвиток економіки будуть різними.

Теоретичною основою поняття «економічний механізм» є поняття «господарський механізм»,

яке різними авторами трактується по-різному. Так, С.С. Дзарасов вважає, що цей термін необхідно відносити тільки до поняття, пов'язаного з управлінням економікою, а П.Т. Бунич, заперечуючи це, визначає його як поняття, яке є значно ширшим за поняття «управління економікою», але вужчим за поняття «економічна система». Водночас М.Я. Дем'яненко та Ю.Я. Лузан вважають, що господарський механізм – це система, яка складається з низки підсистем, які можна розглядати як окремі системи [8; 9]. Найбільш конструктивний підхід до визначення сутності господарського механізму здійснено В.Я. Амбросовим, В.М. Онегіною, Т.Г. Маренич, які вказували на те, що фінансовий механізм, індикативне планування, ціноутворення та юриспруденція складають основу побудови цього механізму [10; 11]. Враховуючи результати досліджень вищезазначених авторів, доходимо висновку, що основною складовою частиною системи господарського механізму є економічний механізм, дослідження якого потребує системного підходу. Виходячи з цього, стверджуємо, що економічний механізм є системою відтворення природних, фінансових, інвестиційних, трудових, матеріальних та нематеріальних ресурсів, які впливають на процеси виробництва аграрного підприємства, розподіл отриманого продукту, обмін та споживання. Економічний механізм повинен діяти, спираючись на чинне законодавство, нормативно-правову базу й принципи ефективності, дієвості, конкретності, унікальності тощо. При цьому треба враховувати, що аграрне виробництво не може функціонувати автономним чином. Воно тісно пов'язано з машинобудівною та переробною галузями, розвитком логістичної та соціальної інфраструктури, відновленням природного екологічного середовища, без чого продовольча безпека країни не відповідатиме запитам суспільства. Отже, побудова механізму економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу аграрного підприємства потребує врахування особливостей розвитку сільського господарства, які полягають у використанні землі як основного засобу виробництва й сезонності виробництва основних видів продукції; залежності від екологічних та погодно-кліматичних умов; складності зберігання та транспортування виробленої аграрними підприємствами продукції; вкладенні значних матеріальних, фінансових і трудових ресурсів у підвищення родючості земельних угідь та утримання виробничої інфраструктури; нерозвиненості інформаційної та соціально-культурної інфраструктури на селі; низькому рівні інноваційності аграрного виробництва тощо. Коротко характеризуючи особливості аграрного виробництва, які впливають на функціонування механізму економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу підприємства, перш за все звертаємо увагу на те, що тільки в аграрній галузі земля є

основним засобом виробництва [12, с. 48]. Саме від її якості залежить рівень прибутковості підприємства, отже, всі технологічні процеси скеровані на підвищення продуктивності орної землі як основи отримання високих врожаїв та зростання конкурентоспроможності аграрної продукції на ринках її збуту. Найвищий рівень інвестиційного потенціалу мають чорноземи, які є найбільш привабливими для інвесторів. Інші типи земель є менш продуктивними й потребують значних економічних вкладень у підвищення потенціалу їх родючості. Недосконалість чинного законодавства щодо збереження природної продуктивності земельних угідь сільськогосподарського призначення та відсутність дієвого механізму захисту вкладених матеріальних і фінансових інвестицій у розвиток сільського господарства є загрозою підвищення рівня продовольчої безпеки країни та зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі.

До основних засобів виробництва, які суттєво впливають на ефективність функціонування механізму економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу підприємства, належать технічні засоби виробництва, а також будівлі для їх зберігання й проведення ремонтних робіт, зберігання виробленої у господарствах продукції [13, с. 93]. За даними досліджень Ю.О. Лупенка, О.В. Захарчука, О.В. Вишневської та інших науковців, рівень забезпечення технічними засобами суб'єктів аграрного виробництва є низьким, складаючи лише 45–50% від їх потреби [14], що значно знижує ефективність безпеки розвитку аграрних підприємств [15].

До особливостей розвитку сільського господарства, які визначають ефективність механізму безпеки, слід віднести його залежність від погодно-кліматичних та екологічних умов [16]. Якщо людина ще не навчилася впливати на погодно-кліматичні умови, то екологічні негаразди можуть бути спровоковані не тільки природними явищами, але й товаровиробниками внаслідок недотримання технологій у процесі аграрного виробництва. До тяжких екологічних наслідків також призводять недостатній контроль з боку держави за вирубкою лісів та лісових насаджень, недотримання правил використання земельних і водних ресурсів, порушення режиму зрошення сільськогосподарських культур та відхилення від науково обґрунтованих норм внесення добрив та отрутохімікатів у ґрунт. Ці та інші порушення правил використання природних ресурсів знижують рівень економічного, екологічного, соціального та інших інвестиційних потенціалів, що загрожує сталості розвитку галузі, призводить до погіршення здоров'я населення країни [17]. Враховуючи те, що аграрна галузь посідає провідне місце серед інших галузей у забезпеченні продовольчої безпеки країни, держава

скеровує зусилля на збереження навколишнього середовища, поліпшення родючості ґрунтів, відновлення якості води у річках та водоймах, використання еколого безпечних технологій обробітку земель сільськогосподарського призначення. При цьому ми зазначаємо, що на сучасному етапі розвитку економіки сільського господарства техногенне навантаження в аграрному секторі велике, що приносить галузі значні збитки. Отже, державна політика екологічної безпеки довілля повинна передбачати систематичне проведення екологічного аудиту, збільшення грошових відрахувань на поліпшення екологічного стану сільського господарства як із загальнодержавного, так і з регіональних та місцевих бюджетів, залучення громадських об'єднань до вирішення екологічних проблем.

До особливостей, які значно впливають на економічну безпеку формування інвестиційного потенціалу аграрних підприємств, належить низький рівень розвитку соціальної сфери сільських територій. Держава, фінансуючи соціальні програми, прагне поліпшити сільську інфраструктуру, яка є одним з основних елементів соціально-культурного життя людини, впливає на демографічну ситуацію у сільській місцевості та якість життєдіяльності сільського населення. На жаль, соціальна ситуація на селі характеризується зростанням безробіття працездатного населення, збільшенням потоку міграції молоді із сільських територій, занепадом сфери медичного обслуговування, зниженням якості освіти, що погіршує рівень економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу суб'єктів аграрного виробництва та сприяє зниженню їх конкурентоспроможності на внутрішніх і зовнішніх ринках збуту.

Низький рівень впровадження інноваційних технологій та незначна інноваційність виробленої продукції є тими особливостями аграрного виробництва, які негативно впливають на ефективність економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу та створюють загрозу зростанню продовольчої безпеки країни. На важливість оновлення технічних засобів та технологій у підвищенні конкурентних переваг підприємств вказував ще у минулому столітті австрійський економіст Й. Шумпетер, який виділив такі ознаки, що характеризують інноваційність суб'єктів господарської діяльності [18]:

- використання нової техніки та технологій;
- використання продукції з новими якостями та нової сировини;
- зміна організації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення;
- поява нових ринків збуту.

Отже, одним з основних завдань держави в сучасних умовах розвитку сільського господарства має бути поліпшення економічного стану

аграрних підприємств шляхом інноваційного оновлення виробничої бази, впровадження нових методів управління господарством та розширення сегменту ринків реалізації виробленої продукції. При цьому треба звернути увагу на те, що виконання цих завдань є можливим лише за умови підвищення кваліфікації управлінського персоналу та інших трудових ресурсів. Держава повинна за рахунок бюджетних коштів підтримувати ті підприємства, які активно займаються інноваційною діяльністю та є учасниками реалізації державних інноваційних програм. Її політика має скеровувати зусилля на активізацію ресурсно-технологічного оновлення основних засобів виробництва, підвищення соціальної відповідальності товаровиробників за якість виробленого ними продукту, сприяти процесам аграрно-промислової кооперації та інтеграції, що може забезпечити високий рівень розвитку крупнотоварного виробництва, посилити конкурентоспроможність галузі на ринках збуту продукції.

З огляду на особливості економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу підприємства механізм економічної безпеки має спиратись на:

- організаційну структуру загального управління підприємством;
- законодавчу, нормативну та правову базу, яка регулює економічні відносини між учасниками інвестиційних процесів;
- планування обсягів зростання інвестиційних потенціалів, які б забезпечували сталість економічного розвитку підприємства;
- систему інструментів і методів стимулювання державою економічного зростання підприємств;
- систему контролю за ефективністю формування інвестиційного потенціалу підприємства.

З вищевикладеного очевидно, що механізм економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу підприємства є невід'ємною складовою частиною механізму загального державного управління формуванням економічного потенціалу й складається з:

- інструментів державного економічного регулювання (кредитування, оподаткування, страхування, ціноутворення, бюджетна підтримка виробників аграрної продукції);
- інструментів законодавчого та нормативно-правового регулювання (закони України, постанови ВРУ та КМУ, правові та нормативні документи, розпорядження та рішення Президента України, Державних адміністрацій та обласних і районних Рад народних депутатів);
- інструментів адміністративного регулювання (дозволи, стимули, квоти, ліцензії, компенсації, санкції, контроль за ефективністю формування ресурсного потенціалу галузі).

Для забезпечення ефективного функціонування механізму економічної безпеки формуван-

ня інвестиційного потенціалу підприємства держава має:

- розробити та вжити систему заходів, скеровану на перехід аграрної галузі на інноваційні методи розвитку сільського господарства;
- створити умови для системного відновлення потенціалу природної родючості земельних угідь як основного засобу виробництва аграрної продукції;
- побудувати ефективну модель механізму забезпечення товаровиробників техніко-технологічними засобами, які б давали їм можливість здійснювати розширене відтворення матеріальних цінностей, що забезпечувало би можливість безперервно формувати інвестиційний потенціал підприємства як основу розвитку власного бізнесу;
- забезпечити рівний доступ усіх суб'єктів господарської діяльності до кредитних ресурсів;
- здійснювати перманентний контроль за формуванням інвестиційного потенціалу в аграрному секторі економіки, скеровуючи його на зростання рівня продовольчої безпеки країни та задоволення потреб переробної промисловості у сировині.

Держава, забезпечуючи безперервність функціонування механізму економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу підприємства, вживає низку заходів, скерованих на підтримку виробника аграрної продукції, забезпечуючи пільгове оподаткування та кредитування; бюджетне фінансування окремих програм розвитку сільського господарства; будівництво ринкової інфраструктури у сільській місцевості. Вона витрачає великі кошти на вжиття екологічних заходів, інвестує в розвиток галузі тваринництва, впровадження інноваційних технологій [15; 16], мобілізує ресурси на розвиток соціальної сфери на сільських територіях. Держава, стимулюючи аграрний бізнес, виконавцям соціальних програм надає пільгові бюджетні позики, зокрема безповоротні, контролює дотримання певних норм і стандартів під час використання земельних і водних ресурсів, а також може здійснювати експертизу проектної документації за бюджетні кошти.

Висновки з проведеного дослідження. Державний механізм економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу аграрного підприємства – це складна багатовекторна система, яка є сукупністю економічних та фінансових інструментів, що під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів забезпечують досягнення визначених цілей, скерованих на розширене відтворення інвестиційного потенціалу підприємства на фоні внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечуючи високий рівень продовольчої безпеки країни та конкурентоспроможності галузі у глобальному економічному середовищі.

Послаблення останніми роками політичного впливу з боку держави на формування інвес-

тиційного потенціалу аграрних підприємств негативно вплинуло на соціально-економічний розвиток сільського господарства й потребує вжиття заходів, скерованих на покращення умов інвестування аграрного виробництва, що сприятиме підвищенню прибутковості суб'єктів товарного виробництва та соціальних стандартів у сільській місцевості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Borovik L. Perfection of the mechanism of the economy. *Adaptation of science education and business to world innovative megatrends* : International collective monograph. Missouri-Thessaloniki, 2018. P. 266–274.
2. Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политики налогов. *Финансы и статистика*. Москва, 2011. 360 с.
3. Александрова М.М., Маслова С.О. Гроші. Фінанси. Кредит : навчальний посібник. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2002. 336 с.
4. Опарин В.А. Фінанси: загальна теорія : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 1999. 164 с.
5. Фінансовий словник-довідник / за ред. М.Я. Дем'яненка. Київ : ІАЕ УААН, 2003. 555 с.
6. Бандурка О.М., Коробов М.Я., Орлов П.І. та ін. Фінансова діяльність підприємства : підручник. Київ : Либідь, 2002. 220 с.
7. Амбросов В.Я., Онегіна В.М. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України в СОТ. *Економіка АПК*. 2009. № 2. С. 15–17.
8. Амбросов В.Я., Маренич Т.Г. Розвиток земельного ринку та іпотечне кредитування. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 104–110.
9. Боровік Л.В. Регіональна інвестиційна політика розвитку сільського господарства України: теорія, методологія, практика : монографія. Херсон : Айлант, 2019. 292 с.
10. Боровік Л.В. Аналіз формування та використання інвестиційного потенціалу у сільськогосподарській галузі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. Вип. 30-3. С. 92–95.
11. Лупенко Ю.О., Захарчук О.В., Вишнеvsька О.В. та ін. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України : навчальний посібник. Київ : ННЦІАБ, 2015. 141 с.
12. Пристемський О.С. Механізм забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Таврійський науковий збірник*. 2015. Вип. 90. С. 286–292.
13. Шкабара Т.Л., Остапенко А.Ю. Екологічний потенціал вітчизняного аграрного господарювання в умовах сучасних Євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник ХДУ*. 2010. Вип. 7. С. 131–135.
14. Вініченко І.І., Сорока Ю.О. Ефективність використання потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції і практика та досвід*. 2015. № 22. С. 34–37.
15. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / пер.с англ. В.С. Автономова, Е.И. Николаенко, И.М. Осадчей. Москва : Эксмо, 2007. 864 с.

REFERENCES:

1. Borovik L. (2018) *Perfection of the mechanism of the economy: Adaptation of science education and business to world innovative megatrends*. Missouri-Thessaloniki, pp. 266–274.
2. Pushkareva V.M. (2011) *Ystoriyya fynansovoy mysly y polytyky nalofov* [History of financial thought and tax policy]. Fynansy y statystyka. Moscow. (in Russian)
3. Aleksandrova M.M., Maslova S.O. (2002) *Hroshi. Fynansy. Kredyt* [Money. Finances. Credit]. Kyiv: TSUL. (in Ukrainian)
4. Oparin V.A. (1999) *Fynansy: zahal'na teoriya* [Finance: general theory]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
5. *Fynansovyy slovnyk-dovidnyk* (2003). [Financial Dictionary-Handbook] / za red. M.Ya. Dem'yanenka. Kyiv: IAE UAAN. (in Ukrainian)
6. Bandurka O.M., Korobov M.Ya., Orlov P.I. (2002) *Fynanova diyal'nist' pidpryyemstva* [Financial activity of the enterprise]. Kyiv: Lybid'. (in Ukrainian)
7. Ambrosov V.Ya., Onehina V.M. (2009) *Zabezpechennya derzhavnoyi pidtrymky sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva v umovakh chlenstva Ukrayiny v SOT* [Providing state support for agricultural production in the context of Ukraine's membership in the WTO]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 15–17.
8. Ambrosov V.Ya., Marenych T.H. (2009) *Rozvytok zemel'noho rynku ta ipotechne kredyтування* [Land market development and mortgage lending]. *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 104–110.
9. Borovik L.V. (2019) *Rehional'na investytsiyna polityka rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrayiny: teoriya, metodolohiya, praktyka* [Regional investment policy of agricultural development of Ukraine: theory, methodology, practice]. Kherson: Atlant. (in Ukrainian)
10. Borovik L.V. (2018) *Analiz formuvannya ta vykorystannya investytsiynoho potentsialu u sil's'kohospodars'kiy haluzi Ukrayiny* [Analysis of the formation and use of investment potential in the agricultural sector of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, no. 30-3, pp. 92–95.
11. Lupenko Yu.O., Zakharchuk O.V., Vyshnevs'ka O.V. (2015) *Material'no tekhnichne zabezpechennya sil's'koho hospodarstva Ukrayiny* [Material and technical support of agriculture of Ukraine]. Kyiv: NNTSIAB. (in Ukrainian)
12. Prystems'kyy O.S. (2015) *Mekhanizm zabezpechennya finansovoyi bezpeky sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv* [Mechanism for ensuring the financial security of agricultural enterprises]. *Tavriys'kyy naukovyy zbirnyk*, no. 90, pp. 286–292.
13. Shkabara T.L., Ostapenko A.Yu. (2010) *Ekolohichnyy potentsial vitchyznyanoho aharmoho hospodaryuvannya v umovakh suchasnykh Yevrointehratsiynykh protsesiv* [Ecological potential of domestic agrarian economy in the conditions of modern European integration processes]. *Naukovyy visnyk KHDU*, no. 7, pp. 131–135.
14. Vinichenko I.I., Soroka Yu.O. (2015) *Efektivnist' vykorystannya potentsialu sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv* [Efficiency of using the potential of agricultural enterprises]. *Investytsiyyi i praktyka ta dosvid*, no. 22, pp. 34–37.
15. Shumpeter Y.A. (2007) *Teoryya ekonomycheskoho razvytyya* [Theory of economic development]. Moscow: Eksmo. (in Russian)